

СЕКЦІЯ VIII

МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ

ПРАВознавства ТА ПОЛІТОЛОГІЇ

---

*Булда А.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
(м. Київ)*

ІСТОРИОГРАФІЯ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ УМІНЬ УЧНІВ ІЗ ПРАВознавства

Вироблення методики формування предметних умінь учнів із правознавства передбачає звернення до науково-педагогічного доробку, сформованого протягом існування предмету правознавство. Здійснимо ретроспективне ознайомлення з роботами вітчизняних дослідників для їх теоретичного осмислення, використання теоретико-методичних надбань.

Проблема формування предметних умінь із правознавства не була предметом окремого наукового вивчення. Зауважимо, що й “Правознавство” не завжди було окремим предметом навчання учнів. У відповідні історичні періоди зміст предмета “Правознавство” було інтегровано в предмет “Суспільствознавство”, що впливало на поширення методів, прийомів навчання предметів суспільствознавчого циклу й на правознавство. Крім того, нерідко відбувалось взаємозбагачення здобутками досліджень у споріднених предметах (історія, суспільствознавство, правознавство тощо).

Варто звернути увагу ще на один аспект вивчення історіографії шкільної правової освіти. Цей процес бере початок у XIX ст., коли українські землі довгий час входили до складу Російської імперії, то й дослідження проводилось у контексті розвитку шкільної правової освіти Російської імперії.

Новий підхід до навчання з’явився у кінці XIX – початку XX ст., коли предметні вміння розглядались, як компоненти активних форм навчання, спрямовані на самостійну пізнавальну діяльність учня.

Протягом 20-30-х рр. XIX ст. у процесі навчання правознавства учні знаймились із положеннями Конституцій СРСР та УРСР. У 1937–1938 рр. у навчальні плани було введено курс “Конституція СРСР”, а згодом “Конституція УРСР”. Вивчення основних положень документа зводило лише до тлумачення та роз’яснення його положень, а

отже тільки до формування репродуктивних та перетворювальних умінь. За таким підходом учні не усвідомлювали всього комплексу правовідносин, не вміли й оцінити положення документа.

У період реформування школи, а саме у 30-50-ті рр., режиму тотального контролю, активні методи пізнання, а відтак і формування вмінь не розглядались. Можна вважати, що тільки у післявоєнний час (після Другої світової війни) настає період оновлення і переосмислення ряду базових педагогічних понять.

Якісним етапом розвитку проблеми формування вмінь можна вважати 50-60-ті роки минулого століття. У період часткової лібералізації, демократизації суспільного життя актуальними завданнями педагогічної науки були: удосконалення форм та методів навчання для забезпечення самонавчання та активізації пізнавальної діяльності школярів. Дослідниками пропонувалось звертати увагу на практичну спрямованість правових знань у навчанні правознавства.

З 1962 р. по 1975 р. предмет “Правознавство” було інтегровано у предмет “Суспільствознавство”. Такий крок мав, як позитивні та негативні наслідки. Відсутність можливості вивчення правознавства, як окремого предмета, зумовило припинення на певний час дослідження нових методів навчання, притаманних правознавству. З іншого боку, інтеграція правознавства в предмет суміжного циклу зумовлювала його взаємозбагачення новими методами, способами навчання.

Подальший розвиток дослідження навчальних умінь був пов’язаний із оптимізацією навчання, вивченим Ю. Бабанським. Під оптимізацією навчання вчений розумів вибір системи заходів для досягнення високих результатів при мінімальному витрачанні часу. Тому здійснювався пошук різних ефективних методів навчання: частково-пошукових, дослідницьких тощо, елементами яких були вміння та навички.

У кінці 80-х – початку 90-х років актуальними були питання самоосвіти, самостійного мислення у створенні нових технологій організації навчання. У програмах навчальних курсів обов’язковим елементом був перелік умінь та навичок. Відбулося повернення до питань методик 60-70-х років, піднімались питання про ефективність використання різноманітних прийомів на уроках (Н. Дайрі), розроблення пізнавальних завдань (І. Лернер, О. Бахтіна, Г. Донської). Але, як стверджує дослідник інновацій освіти 30-80-х років К. Баханов, доопрацювання радянських методик не забезпечувало потреби розвитку науки, необхідний був новий підхід у формуванні методик, прийомів навчання і не у вигляді абстрактних рекомендацій, а конкретного досвіду роботи. Тому актуальним був принцип єдності науки та практики у створенні методики навчання, яку реалізовували вчителі.

У 90-ті роки була здійснена реформа шкільної освіти, в результаті якої перевага в навчанні учнів стала надаватися знанням. У навчальних програмах були вилучені перелік умінь та навичок. Державні освітні стандарти містили вимоги щодо обсягу та характеру знань.

Проголошення незалежності країни зумовило новий підхід до навчання учнів правознавства. Змінювались програми, перепрацьовувалась теоретична та навчально-виробнича база. Переструктурування навчального матеріалу, ознайомлення з новим законодавством – завдання, які оновили зміст предмета.

Значним зрушенням у правовій освіті було запровадження у 1995 р. обов'язкового курсу “Основи правознавства”, який значно вирізнявся оновленою тематикою. Проте основна увага курсу була звернена не на роботу з нормативно-правовою базою, формування предметних умінь та навичок учнів із правознавства, а на опанування базових принципів та положень юридичної науки.

Якісним кроком до вдосконалення шкільної правової освіти, поворотом до її поглибленої практичної спрямованості було запровадження з 1998 р. курсу “Практичне право”. Вивчення курсу передбачало оволодіння школярами комплексом предметних умінь та навичок для їх застосування як у навчальній, так і життєвій практиці.

У 2001 р. та 2009 р. були складені програми з правознавства з основним переліком умінь та навичок учнів. Програма 2009 р. із правознавства має поурочне формування вмінь та навичок, а також їх комплекс, що дозволяє значно підвищити рівні навчання правознавства та предметної компетенції учнів.

Одним із пріоритетних напрямків освіти, зазначених в Національній доктрині розвитку освіти України 2002 р., визначено безперервний рівень освіти, забезпечення шляхом формування здатності особи до самоосвіти, а відтак і формування вмінь та навичок.

Отже, формування предметних умінь та навичок із правознавства предметом окремого вивчення впродовж ХІХ – початку ХХІ століття не було, що було зумовлено у відповідні періоди поширенням переважно пасивних методів навчання, відсутністю предмету “Правознавство” в навчальних програмах, пріоритеті формування правових знань тощо. Початок ХХІ століття характеризується діяльнісним підходом до формування предметних умінь. Формування предметних умінь розглядалось вченими як структурний компонент: критичного мислення, інтерактивних та інформаційно-комунікаційних технологій та ін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Андрусишин Б. І.* Методика викладання шкільного курсу “Основи правознавства” : підручник / Б. І. Андрусишин. – К. : Знання, 2008. – 301 с.
2. *Булда А.А., Жидкова Н. М.* Навчати умінню вчитися. Методика формування предметних умінь старшокласників у процесі вивчення правознавства : навчально-методичний посібник для вчителів та студентів / Анатолій Андрійович Булда, Наталія Миколаївна Жидкова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – 296 с.
3. *Пометун О. І.* Особливості змісту і методика викладання предмета “Правознавство. Практичний курс” / О. І. Пометун // Історія України. – 2009. – № 40. – С. 6-14.